הא הפילו הוא כשר אמאי [1]ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא לאו שמע מינה לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה ואמר רבה לא לדרץ איניש לולבא בהושענא דדלמא נתרי טרפי והוי חציצה ורבא אמר [א]מין במינו אינו חוצץ ואמר רבה לא ליגוז איניש לולבא בהושענא דמשתיירי הוצא והוי חציצה ורבא אמר [ב]מין במינו אינו חוצץ ואמר רבה [ג]הדס של מצוה אסור להריח בו אתרוג של מצוה מותר להריח בו מ"ט הדס דלריחא קאי כי אקצייה מריחא אקצייה אתרוג דלאכילה קאי כי אקצייה מאכילה אקצייה [ד]ואמר רבה [ה]הדס במחובר מותר להריח בו אתרוג במחובר אסור להריח בו מ"ט הדס דלהריח קאי אי שרית ליה לא אתי למגוייה אתרוג דלאכילה קאי אי שרית ליה אתי למגוייה ואמר [ו]רבה [ז]לולב בימין ואתרוג בשמאל מ"ט הני תלתא מצות והאי חדא מצוה א"ל ר' ירמיה לר' זריקא מאי טעם לא מברכינן אלא על נטילת לולב הואיל וגבוה מכולן ולגבהיה לאתרוג ולבריך א"ל הואיל ובמינו גבוה מכולן: **מתני'** [ח]והיכן היו מנענעין בהודו לה' תחילה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא דברי ב"ה וב"ש אומרין אף באנא ה' הצליחה נא א"ר עקיבא צופה הייתי ברבן גמליאל ור' יהושע שכל העם היו מנענעין את לולביהן והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא: **גמ'** נענוע מאן דכר שמיה התם קאי [ט]כל לולב שיש בו שלשה טפחים כדי לנענע בו כשר וקאמר היכן מנענעין תנן התם [י]שתי הלחם ושני כבשי עצרת כיצד הוא עושה מניח שתי הלחם על גבי שני הכבשין ומניח ידו תחתיהן ומניף ומוליך ומביא מעלה ומוריד שנאמר [2]אשר הונף ואשר הורם א"ר יוחנן [כ]מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו במערבא מתנו הכי א"ר חמא בר עוקבא א"ר יוסי ברבי חנינא מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים א"ר יוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר זבילאי זאת אומרת

שירי

הא הפילו הוא. במתכוין דומיא דנפל מאליו שלא אחז באפר עצמו אלא אחז בשפופרת ונערה לתוך שוקת כשר: ה"ג **אמאי ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא ש"מ לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה: ואמר** רבה גרס בכולהו: **לא לידוץ איניש לוליבא בהושענא.** לאחר שאגד הערבה וההדס יחד לא יתחוב הלולב מלמעלה בתוך האגד: **דלמא נתרי טרפי.** הלולב מסיר עלי ההדס והערבה ומשתיירין באגד וחוצצין בין מין למין ואינם אגודים יחד להיות לקיחה אחת: **לא** ז)**(ליגוד) איניש לוליבא בהושענא.** אם הוא צריך יותר מלאי מן הערבה ובא לקצצו מתחת לא יקצצנו בעודו באגודה אלא יוציאנו ויגוז מתחת ויחזור ויאגוד: **דמשתיירי הוצא.** של לולב תלושין מן השדרה בתוך האגד לפי שעלי הלולב ארוכים ומחוברים מתחת השדרה ונמשכין ועולין כנגד גובהו של לולב וכשקוצצן מתחת נמצאו תלושין מן השדרה ונשארין באגודה: **אסור להריח בו.** דגמרינן מקוצה דילפינן בפרק קמא (דף ט.) דחל שם שמים על עצי סוכה ליאסר בהנאה כל שבעה הואיל והוקצו למצוה: **מריחא.** שהוא דרך הנאתו אקצייה: **הדס במחובר.** לענין שבת נקט לה כל ימות השנה: **כי שרית ליה.** כלומר אע"ג דשרית ליה להריח לא אתי למיתלש דהא במחובר נמי מריח ליה שפיר ואינו טרוד בקליטתו שישכח ויתלשנו: **אבל אתרוג דלאכילה קאי.** כי מורח ליה מינשי ותליש ואכיל ליה ואף אם אוכלו במחובר אין לך תולש גדול מזה: **הואיל וגבוה מכולן.** **ולגבהיה לאתרוג.** קא סלקא דעתיה דהואיל דגבוה דקאמר היינו הא דאמרן לעיל (לב:) שדרו של לולב צריך שיצא למעלה מן ההדס טפח: **ובמינו.** גבוה ח) משלשתן: **מתני' תחלה וסוף.** הודו שבתחלת הפרק והודו שבסוף הפרק בסוף ההלל. מן הודו עד סוף ההלל חדא פרשתא במנין פרשיות של ספר תהלים: **גמ' נענוע מאן דכר שמיה.** שיהא אדם חייב לנענע דפשיטא ליה לתנא וקבעי היכן היו מנענעים: **כדי לנענע בו.** אלמא מצוה לנענע כדלקמן לעצור רוחות רעות וטללים רעים: **כילד עושה.** אותם שהוא צריך להניפם יחד חיים כדכתיב (ויקרא כג) והניף הכהן אותם על לחם וגו' על שני כבשים וגו' הכבשים חיים ומניח שתי הלחם על שני הכבשים כדכתיב על לחם הבכורים תנופה על שני כבשים ואף על גב דרישיה דקרא משמע אותם על לחם ילפינן לה במנחות מלחם המלואים דלחם למעלה: **הונף.** היינו מוליך ומביא ונטלי"ר בלע"ז: **הורם.** מעלה ואין עלייה בלא הורדה והאי קרא לאו בכבשי עצרת כתיב אלא במלואים ומיהו כל תנופות ילפינן מינה: **למי שארבע רוחות שלו.** מלוה זו אנו עושין לשמו כן מראה בהנפתו: **זאת אומרת.** הא דרבי יוסי דקאמר תנופה עוצרת רוחות רעות וטללים רעים:

שירי

אמאי ונתן אמר רחמנא אלא שמע מינה נתינה על ידי דבר אחר שמה נתינה הכא נמי לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה. כך כתוב בכל הספרים וקשה מאי דמה לו לדקדק מנתינה הא גבי פרה כתיב לשון לקיחה ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת השתא קנסיב על ידי שפופרת דהיינו על ידי דבר אחר ועוד ונתן קאי אמים ולא אאפר כדמוכח בהדיא פרק כל שעה (פסחים דף לד: ושם) דפריך ונתן אלמא תלושין נינהו והא מחוברין נינהו כלומר דבעינן מים חיים אל כלי ובפרק שני דסוטה (דף טז: ושם) ובפרק קמא דתמורה (דף יב: ושם) נמי קאמר תרי קראי כתיבי ונתן עליו אלמא אפר ברישא דפשטיה דקרא משמע דעליו אאפר קאי שנותן המים עליו וכתיב מים חיים אל כלי דמשמע שלא יהא הפסק בין מים לכלי ופרק הערל (יבמות עג: ושם) קאמר כתב רחמנא ולקחו ונתן דאפילו (א) שקלי תרי ויהיב חד היינו (ב) שקלי תרי מאפר ויהיב חד במים ומיהו יתכן דנתן אתרוייהו קאי אמים ואפר ובקונטרס גרס הכי ואמאי ולקחו ונתן אמר רחמנא אלא שמע מינה לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה: **ולגבהיה** לאתרוג ולבריך. קשה להו למימר הואיל ובשיעור' גבוה מכולן: **בהודו** להשם תחלה וסוף. הודו שבתחלת הפרק והודו בסוף הלל מן הודו עד סוף ההלל חדא פרשה היא במנין פרשיות של ספר תהלים כך פירש בקונטרס ויש מפרשים תחלת הפסוק וסוף הפסוק ולאו מילתא היא אלא בהודו מנענע פעם אחד וכן באנא ה' הושיעה נא כבית הלל ולא באנא ה' הצליחה נא כבית שמאי וטעמא דבית הלל אע"פ שאין אנא ה' הושיעה נא תחלת הפרק ולא סוף הפרק מנענעים משום דכתיב (דה"א טז) אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ וכתיב בתריה הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו וכתיב נמי בתריה ואמרו הושיענו אלהי ישענו והיינו ירננו שמנענעים את הלולב ומשבחין בהודו ובאנא ה' הושיעה נא ועכשיו שנהגו ששליח צבור אומר יאמר נא ישראל והצבור עונין הודו וכן יאמרו נא יראי ה' הצבור מנענעים על כל הודו והודו שעונין אבל שליח צבור לא ינענע וי"מ דאף שליח צבור מנענע אגב ציבורא שעונין בכל פעם ופעם הודו ומנענעין מנענע נמי שליח צבור ביאמר נא ויאמרו נא ובשעת ברכה לא מצינו אם חייב לנענע בתחלת נטילה אלא מדאמרינן בפירקין (דף מב.) קטן היודע לנענע חייב בלולב משמע דמנענע בתחלת הברכה אע"פ שאינו יודע לקרות הלל ועוד מדתניא במסכת ברכות בסוף תפלת השחר (דף ל. ושם) הקדים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגילה וקורא בה משמע דמנענע בלא הלל: **כדי** לעצור רוחות רעות. בפרק כל המנחות באות מצה (מנחות סב. ושם) חשיב כל הטעונין תנופה ושמא לא בכל תנופות עושין כן אלא דוקא בתנופת שתי הלחם דעצרת וכן ללולב משום דאמרינן פ"ק דר"ה (דף טז.) לגזל דין נחתם בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בחג על המים ולכך הנענוע שבלולב יש בו הולכה והבאה ובערוך פירש בערך נע [דאיתא בירושלמי תנא] צריך לנענע ג' פעמים על כל דבר ודבר בעי ר' זירא הכין חד והכין חד או דלמא הכין והכין חד פי' כבר אמרת צריך נענוע ג' פעמים ובעי ר' זירא הולכה פעם אחת והבאה פעם אחת או הולכה והבאה פעם אחת נחשבים וצריך להוליך ולהביא שלשה פעמים תמן תנינן בנדה פרק האשה (דף סג.) גבי שבעה סמנין מעבירין על הכתם וצריך לכסכס שלש פעמים על כל אחד רבי זעירא בעי הכין חד והכין חד או הכין והכין חד ולא אפשיט וכיון דלא אפשיט עבדינן לחומרא שלש פעמים לכל אחד ואחד ע"כ לשונו והביא בעיא דהתם איתא נמי בש"ס דידן בנדה פ' האשה (דף סג.) דבעי ר' ירמיה אמטויי ואתויי חד או דלמא אמטויי חד ואתויי חד ודכוותה פ' ואלו מנחות (דף עו.) גבי שלש מאות שיפה וחמש מאות בעיטה דבעי ר' ירמיה אמטויי ואתויי חד או דלמא אמטויי חד ואתויי חד:

מאי

עין משפט נר מצוה

עח א מיי' פ"ז מהל' לולב הלכה יב סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנא סעיף א:
עט ב מיי' שם הלכה ט סמג שם טור ש"ע א"ח סי' תרנג סעיף א:
פ ג מיי' פכ"א מהלכות שבת הלכה ז סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שלו סעיף י:
פא ד מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה ו ט סמג עשין מד טוש"ע א"ח סי' תרנא סעיף ב:
פב ה מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף ח:
פג ו מיי' פ"ח מהלכות תמידין הלכה יא:

◆

תורה אור השלם

1. וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי: במדבר יט יז

2. וְקִדַּשְׁתָּ אֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרָם מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו: שמות כט כז

◆

לעזי רש"י

וינטילי"ר. להניף באויר.

◆

רבינו חננאל

ודייקינן מינה טעמא דנפל. הא הפילו הוא מן השפופרת בכוונה לשוקת, כשר. ואמאי ולקחו לטמא וגו', אלא ש"מ לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה. אמר רבה לא לידוץ איניש, כלומר לא ינעוץ, לולב בהושענא דלמא נתרי טרפי דהושענא בנעיצה זו, ותוצין בין הלולב ובין הושענא. אמר רבא מין במינו אינו חוצץ. וכן אמר רבה לא יחתוך אדם קנה הלולב היוצא מתחת ההדס, אחר שאגדו, שמא ישארו מן הוצין שנחתך עיקרן בכלל אותן שהיה יוצא מן ההדס, ונשארו ההוצין בלא עיקר וחוצצין. רבא אמר מין במינו אינו חוצץ. הדס של מצוה שהוא עם הלולב מוקצה הוא, ואסור להריח בו. אבל האתרוג מותר להריח בו, כי לא הקצהו אלא מאכילה. וכן הדס במחובר אסור להריח בו, גזירה שמא יתלוש. אתרוג מותר דלא אתי למיתלש, דלאכילה עביד, ולאכול מיניה הא לא שרית ליה. אמר רבה לולב בימין, שהוא ג' מצות בהדדי, ועליה מברכין, הואיל ומינו של לולב גבוה מכולן. אתרוג בשמאל, דהוא חד מצוה. ואע"ג דהכין כיון ששנינו לולב שיש בו ג' טפחים כדי לנענע בו [כשר]. אמרנו והיכן היו מנענעין, בהודו לה' תחלה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא, ונענוע זה זולתי מוליך ומביא ומעלה ומוריד, ששנינו במנחות בענין שתי הלחם וכבשי עצרת, ואמר רבה התם וכן בלולב. אלא צריך לנענע בהולכה והובאה בשלש פעמים, זולתי מוליך ומביא ומעלה ומוריד. וכן קבלנו מרבינו האי זצ"ל, והעמדנו עיקר דבר זה מתלמוד ארץ

מסורת הש"ס

א) [מנחות קי. בכורות ט:], ב) לעיל לא:, ג) לעיל כט: וש"נ, ד) מנחות סא., ה) שם סב. ע"ש, ו) [כס"ל: וכידלו], ז) [צ"ל ליגוז], ח) כס"ל: אילנו גבוה.

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אמאי וכו' דאפי' שקיל תרי: (ב) בא"ד היינו שקיל תרי מאפר ויהיב חד ממים:

◆

גליון הש"ס

גמ' ואמר רבה הדס במחובר. עיין בר"ן פ"ג דביצה דף קל"ד ע"א בדפי הגאונים הגי' בכאן בסיפון להדס במחובר אסור להריח בו ואתרוג שרי ע"ש וכ"כ הגהת אשר"י:

◆

מוסף רש"י

מין במינו אינו חוצץ. ואפי' שניהם מין אחד (בכורות ט:). מה טעם לא מברכינן אלא על נטילת לולב. ולא על נטילת אתרוג (סדור רש"י רעז). כדי לנענע בו. דבעינן נענוע כדלקמן, מעלה ומוריד מוליך ומביא לעצור רוחות רעות וטללים רעים (לעיל כט:). שתי הלחם ושני כבשי עצרת. כתיב בהו והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה וגו' (מנחות סא.), שנאמר. במלואים, אשר הונף ואשר הורם. דלעיל מניה כתיב והניפו אותם תנופה, כל שני תנופות לומר שמוליך ומביא ומעלה ומוריד, ל"א מהונף והורם דמלואים ילפינן לשאר תנופות (שם). מוליך ומביא. לצפון ולדרום ומזרח ומערב. כדי לעצור רוחות רעות. הנשבות מארבעה רוחות. מעלה ומוריד לעצור טללים רעים. הבאין מלמעלה למטה (מנחות סב.).

◆

רבינו חננאל (המשך)

ישראל, דגרסינן התם, רב חייא בר אשי בשם רב [המשכים לצאת לדרך] נוטל לולב ומנענעו שופר ותוקע, וכשמגיע זמן קרית שמע קורא ומתפלל. תני צריך לנענע ג' פעמים על כל דבר ודבר. ר' זעירא בעי הכן חד והכן חד, או [דלמא] הכן והכן חד. פי' כבר אמרנו צריך לנענע ג' פעמים. בעי ר' זירא הדהולכה חשוב פעם אחת והבאה פעם [אחת], או הולכה והבאה פעם אחת נחשבים וצריך להוליך ולהביא ג' פעמים. תמן תנינן בנדה פרק ט' בענין שבעה סממנים מעבירין על הכתם, וצריך לכסכס על כל אחת ואחת ג' פעמים. ר' זעירא בעי, הכין חד והכין חד. או הכן (חד) והכן חד. ולא איפשטא. וכיון דלא איפשטא עבדינן לחומרא, ג' פעמים הולכה והובאה, כל אחת ואחת ג' פעמים. פי' כסכוס, כמו לכסכוסי קרמי, והוא כמו חיטוך. ובעיא דר' ירמיה [היא] התם במס' נדה, ולא איפשיט ועלתה בתיקו.